

درباره رویه انتشار آمار رشد اقتصادی توسط بانک مرکزی

و مرکز آمار ایران

مقدمه

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران دو نهادی هستند که «حساب‌های ملی» را تهیه و منتشر می‌کنند. اهمیت انجام این محاسبات عمدتاً به برآورد «رشد اقتصادی» مرتبط است که بسیار مورد توجه فعالین اقتصادی، سیاستگذاران و افکار عمومی است. نحوه انتشار آمار حساب‌های ملی همواره یکی از چالش‌های نظام برنامه‌ریزی و سیاستگذاری کشور بوده است به نحوی که دسترسی کاربران به این آمارها لزوماً همواره مطلوب نبوده است. از جمله در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ که رشد اقتصادی منفی بود، هیچ‌کدام از دو نهاد بانک مرکزی و مرکز آمار ایران اقدام به انتشار ارقام رشد اقتصادی نکرده و تنها بعد از عوض شدن دولت و روی کار آمدن دولت یازدهم بود که آمار رشد اقتصادی دو سال مذکور منتشر شد. مشابه همین وضعیت به نحو دیگری نیز در سال‌های ۱۳۹۳، ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ در قالب انتشار نوبتی آمار رشد اقتصادی وجود داشته است که نشان از فقدان نگاه حرفه‌ای و مستقل نهادهای آماری به مقوله انتشار آمار حساب‌های ملی در ایران دارد. با توجه به این موضوع، این گزارش بنا دارد به‌طور خلاصه به آسیب‌شناسی این موضوع بپردازد.

۱. نگاه قوانین به موضوع محاسبه و انتشار آمار رشد اقتصادی

طبق بند «ه» ماده (۳) قانون مرکز آمار ایران مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۰ یکی از وظایف مرکز آمار ایران تهیه حساب‌های ملی بوده است (که البته تا دهه ۱۳۷۰ به طور عملی نسبت به مسئولیت خود در تهیه حساب‌های ملی عمل نکرده است). با این حال، در قانون مذکور با وجود تأکید بر مسئولیت مرکز آمار درباره تهیه حساب‌های ملی، این وظیفه برای سایر نهادها محدود نشده است. در بند «الف» ماده (۵۴) قانون پنجم توسعه آورده شده است که «مرکز آمار ایران مرجع رسمی تهیه، اعلام و انتشار آمارهای رسمی کشور است» اما در بند «ج» همین ماده به دستگاه‌های اجرایی اجازه داده شده که در حدود وظایف قانونی خود و در چارچوب ضوابط و استانداردهای مورد تأیید شورای عالی آمار نسبت به تولید آمار تخصصی حوزه مربوط به خود اقدام نمایند. از طرفی در بند «پ» ماده (۱۱) لایحه «احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور»^۱ که در شرف تبدیل شدن به قانون است، دستگاه‌های اجرایی **مانند بانک مرکزی** مکلف شده‌اند که در حدود وظایف قانونی خود و در چارچوب ضوابط و استانداردهای شورای عالی آمار، آمار تخصصی حوزه‌های مربوط به خود را تولید و اعلام کنند که در این صورت آمار منتشره آنها رسمی است.

معاونت پژوهش‌های
اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:
۲۲۰۱۵۳۲۱

تاریخ انتشار:
۱۳۹۵/۱۲/۱۵

۱. لایحه مذکور در حال حاضر در تبادل بین مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان برای رفع برخی ایرادات شورای نگهبان است.

۲. رویه انتشار آمار رشد اقتصادی در ایران

درباره نحوه انتشار آمار رشد اقتصادی توسط بانک مرکزی و مرکز آمار ایران نکاتی به شرح زیر قابل تأمل است:

- در سال ۱۳۹۳ شاهد بودیم که نرخ رشد اقتصادی کشور توسط بانک مرکزی منتشر شد اما مرکز آمار ایران در این زمینه سکوت کرد.^۱ از سوی دیگر در سال ۱۳۹۴ نیز شاهد بودیم که این بار مرکز آمار ایران اقدام به انتشار رشد اقتصادی کرده و بانک مرکزی در این زمینه سکوت اختیار کرد. در سال ۱۳۹۵، مرکز آمار ایران در سه ماهه نخست این سال رشد اقتصادی را منتشر کرد، اما بانک مرکزی رقمی برای رشد اقتصادی اعلام نکرد، اما در ۶ ماهه ۱۳۹۵ هر دو نهاد نسبت به اعلام رشد اقتصادی اقدام کردند.^۲ بنابراین آنچه قابل استنباط است، انتشار نوبتی آمار (انتشار رشد اقتصادی توسط نهاد با رقم بزرگتر) و تأثیرپذیری ارائه آمار رشد اقتصادی توسط مرکز آمار ایران و بانک مرکزی در برخی مقاطع از شرایط و مصالح سیاستگذاران کشور علیرغم وظایف قانونی آنهاست.

- بانک مرکزی هر چند رشد اقتصادی ۶ ماهه ۱۳۹۵ را اعلام کرد اما نکته مهم این است که این نهاد هیچ‌گونه جزئیاتی از رشد اقتصادی ۶ ماهه ۱۳۹۵ منتشر نکرده و صرفاً در قالب یک خبر به اعلام رشد ۷/۴ درصدی اقتصاد ایران در ۶ ماهه ۱۳۹۵ اکتفا کرد. این موضوع کاملاً به دور از اصول حرفه‌ای و استانداردهای آماری پذیرفته شده جهانی است. به‌ویژه اینکه این نهاد آمار حساب‌های ملی سال ۱۳۹۴ را نیز هنوز منتشر نکرده است.

- رشد اقتصادی ۶ ماهه سال ۱۳۹۵ در شرایطی توسط بانک مرکزی اعلام شد که در ابتدا ریاست محترم جمهوری این رقم را عنوان کرده و سپس بانک مرکزی اقدام به اعلام خبر مربوطه کرد. این امر می‌تواند بدعت نامناسبی در نحوه انتشار آمار رشد اقتصادی بوده و در بلندمدت احتمال پیروی کردن نهادهای آماری از مسئولین در محاسبه و انتشار مقدار عددی رشد اقتصادی را تقویت کند.

- محاسبات مربوط به رشد اقتصادی و در حالت کلی‌تر حساب‌های ملی بانک مرکزی بر مبنای سال پایه ۱۳۸۳ انجام می‌گیرد و سال پایه مربوط به حساب‌های ملی مرکز آمار ایران سال ۱۳۷۶ است. بنابراین سال پایه هر دو نهاد به‌ویژه مرکز آمار ایران بسیار قدیمی است و ضرورت دارد تا تجدیدنظر در سال پایه صورت گیرد زیرا سال پایه نقش مؤثری در سهم بخش‌های مختلف و اجزای آنها در محاسبه ارزش افزوده بخش‌ها و رشد اقتصادی دارد.

۳. برخی پیشنهادها

- مروری بر قوانین مرتبط با نظام آماری نشان داد که علاوه بر مرکز آمار ایران، بانک مرکزی نیز مکلف به محاسبه و انتشار رشد اقتصادی است. از طرف دیگر، با توجه به اینکه سال پایه حساب‌های ملی بانک مرکزی (۱۳۸۳=۱۰۰) سال پایه نزدیک‌تری به شرایط فعلی اقتصاد ایران بوده و همچنین با توجه به اینکه در عمل جمع‌گیری از استفاده‌کنندگان از آمارهای حساب‌های ملی، از آمارهای بانک مرکزی استفاده می‌کنند (از قبیل پژوهشگران، دانشجویان، سازمان‌های مختلف و حتی نهادهای بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول)، ضروری است که بانک مرکزی اقدام به انتشار حساب‌های ملی در جزئی‌ترین شکل ممکن نماید. واقعیت آن است که با توجه به در دسترس بودن آمار حساب‌های ملی بانک مرکزی از سال ۱۳۳۸ و اینکه در عمل بسیاری از مطالعات نیازمند داده‌های تاریخی سری زمانی هستند، گرایش زیادی در بین محققین و نهادهای پژوهشی به استفاده از آمارهای این نهاد وجود دارد. از این نظر عدم دسترسی به آمار حساب‌های ملی این نهاد برای این دسته از محققین از طریق دیگری قابل جبران نیست.

- با عنایت به متفاوت بودن سال پایه دو نهاد مرکز آمار ایران (۱۳۷۶=۱۰۰) و بانک مرکزی (۱۳۸۳=۱۰۰) ضروری است که هر چه سریع‌تر این دو نهاد اقدام به یکسان‌سازی سال پایه نمایند.

- لازم است نهادهای آماری این موضوع را درک کنند که افکار عمومی انتشار یکی درمیان آمار حساب‌های ملی و رشد اقتصادی توسط نهادهای آماری را به حساب ناکارآمدی و تأثیرپذیری آنها از فضای سیاسی می‌گذارند و این موضوع می‌تواند لطمات جبران‌ناپذیری به اعتماد افکار عمومی به این نهادها وارد کند. علاوه بر این ضروری است تا تعاملات مستمر بین دو نهاد بانک مرکزی و مرکز آمار ایران جهت رصد مداوم دلایل عدم همگرایی آمارهای حساب‌های ملی وجود داشته باشد. در این راستا تشکیل کمیته‌ای دائمی و مشترک برای تعامل دو نهاد، متشکل از نمایندگان آنها و کارشناسان خبره مرتبط می‌تواند راهگشا باشد.

۱. در مورخ ۱۳۹۵/۱۰/۱۹ مرکز آمار ایران اقدام به انتشار حساب‌های ملی فصلی از سال ۱۳۷۰ تا ۶ ماهه ۱۳۹۵ کرد که شامل آمار سال ۱۳۹۳ نیز بود.
۲. البته قابل ذکر است که اعلام رشد اقتصادی ۶ ماهه سال ۱۳۹۵ توسط بانک مرکزی صرفاً در قالب یک خبر بر روی وبسایت این نهاد منتشر شده و هیچ جزئیاتی درباره رقم رشد اقتصادی اعلام شده منتشر نشده است.